

Министерство
на образованието и науката

A3·БУКИ

Национално издателство
за образование и наука

Избрано

от текстовете, публикувани в списанията
на Национално издателство

A3·БУКИ
www.azbuki.bg

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

ИСТОРИЯ

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

МАТЕМАТИКА И ИНФОРМАТИКА

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

ПРЕДУЧИЛИЩНО НАЧАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ Педагогика

Българско научно-методическо и педагогическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

ХИМИЯ ПРИРОДНИТЕ НАУКИ В ОБРАЗОВАНИЕТО

астрономия
биология
география
физика

ПРОФЕСИОНАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

СТРАТЕГИИ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНАТА ПОЛИТИКА

Научно-методическо списание
• година XX, 2012 • киевски 1

Философия

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

Чуждоезиково обучение

Научно-методическо списание
• година XXXV, 2012 • киевски 1

41

13 – 19 ОКТОМВРИ
2016 Г.

Как тялото се превръща в машина

*Откъс от „Превръщането на тялото
в машина и възходът на пропагандата
във визуалните изкуства
в периода 1918 – 1936 г.“*

Боряна Ангелова-Игова

Национална спортна академия „Васил Левски“

В периода между двете световни войни в хуманитарните науки се забелязва един стремеж да се обясни каква грешка в прогреса довежда до най-унищожителната до този момент Първа световна война. Освалд Шпенглер в „Залезът на Запада“ (1918) вижда проблема в културата, която, превърнала се в цивилизация, вече няма своята животелна сила. Нидерландският филолог и философ Йохан Хьойзинха в „Ното Ludens“ (1938) вижда проблема в станалата прекалено сериозна игра, в абсолютизирането на победата и желанието за трупане на материални блага, в изкривената житейска философия, която вижда смисъла в надмощието над другите, а не във взаимната игра. Появява се психоанализата на Зигмунд Фройд и Карл Г. Юнг и всички търсят отговор на въпроса защо прогресът доведе до това динамитът да се използва за убийства, а не за строенето на тунели, какво накара хората на Модерността да се впуснат в най-кръвавите и варварски войни в историята на човечеството.

Вероятен отговор на въпроса може би трябва да се потърси в отношението към човека, в естетизирането на телесността в този период и във възприятието на героичното. Акцентът на тази статия е върху естетизирането на тялото на спортиста като пример за това как тялото започва да има амбивалентна функция (Grigorov, 2015). Двойствената му функционалност е резултат от неговото деперсонализиране, гисекция,

Заглавието е на редакцията

www.philosophy.azbuki.bg

Главен редактор

Доц. д-р Георги Апостолов

E-mail: apstlv@swu.bg

Редактори

Д-р Атанаска Чолакова

0889 22 20 42

Николай Кънчев

0888 81 56 45

Тел.: 02/425 04 70

02/425 04 71

E-mail: philosophy@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Философия“, кн. 3/2016:

ФИЛОСОФИЯ И РЕЛИГИЯ

Познанието на религията в началото на новия век: подходи и дебати / *Нонка Богомилова*

ФИЛОСОФИЯ НА МОРАЛА

Моралната идентичност / *Димитър Богданов*

ПОЛИТИЧЕСКА ФИЛОСОФИЯ

Политическата антропология на Николай Бердяев / *Стоянка Георгиева*

Политическият инфантилизъм или „болният здрав разум“ на човека-в-политиката / *Димитър Тафков*

ФИЛОСОФИЯ НА ИЗКУСТВОТО

Превръщането на тялото в машина и възходът на пропагандата във визуалните изкуства в периода 1918 – 1936 г. / *Боряна Ангелова-Игова*

ФИЛОСОФИЯ НА ОБРАЗОВАНИЕТО

Диалог и общуване в образованието / *Николеца Михалева*

ПСИХОЛОГИЯ

Рефлексия в обучението и стремеж към собствена значимост / *Станислава Стоянова*

Рефлексивна природа на его-състоянието Възрастен / *Ирена Левкова*

Хелене Дойч – психоаналитичен поглед към женската душевност / *Стоил Мавродиев, Десислава Иванова*

превръщане в инструмент за производството на предмети и смисли. Това личи най-ярко в стиловете и формите на изкуството от този период, особено при визуалните изкуства. Именно те поставят в центъра си човешката фигура сама по себе си, без зад образа да стои конкретна личност – човека изпълнител, човека за пример, възпалителна сила и чистотата на войника герой и най-вече на спортиста, като възпаление на характерния тип за мнозинството от хората, целия народ. Изключение правят, както ще видим по-нататък, изображенията на възпетите тоталитарни водачи. Основният патос на това изкуство е насочен към възможността всеки един да се идентифицира с поддържаното тяло, тялото във форма. Самото тяло се превръща в инструмент на пропагандата чрез представянето му като машина на победата, която трябва да печели медали. Това става особено ясно във визуалните изкуства от този период.

През 1924 г. Томас Ман пише „Вълшебната планина“ и поставя акцент върху болното тяло, което трябва да бъде излекувано. Тази книга е много добър пример за това по какъв начин здравето и болестта започват да вълнуват творците в този период. Желанието за изцеление става водеща обществена тема, изговорена, почувствана и изобразена в творбите на изкуството в онзи момент. След ужасите на Първата световна война на дневен ред е оздравяването на обществото, на индивида като цяло. Появява се култът към здравето, хигиената и физическата активност.

Визуалните изкуства в периода 1918 – 1936 г. в Италия, Германия и Франция са съвременници на ерата на гжжа. Двете гужи, които ги характеризират според един от кураторите на музея Гугенхайм в Ню Йорк – Кенет Силвър (Silver, 2011), са: хаос и класицизъм. Този период се фокусира върху следвоенния човек и стремежа за преодоляване на хаоса с помощта на класицизма. Наблюдава се завръщане към класическата изчистена форма, позната ни от изкуството на Античността. Човешкото тяло обаче след войната е болно и подлежи на лечение. Изкуството от този период не пресъздава богове, то е „прекалено човешко“. Де Кирико рисува себе си, описва се като художник на реалността, но тази реалност, тази изчистена форма е само за да се прозре болестта му и необходимостта от промяна, от лечение. В картината „Трансплантация“ от 1924 г. на Ото Дикс лицето на болния е разделено на две – едното е обикновеното човешко лице, а от другата страна е болното обезобразеното от войната лице. Човекът е обезобразен през войната и за да продължи да съществува, трябва да бъде излекуван.

Героичните тела

Героите на тези години са гиперсонализирани; мези, които не са, които изобразяват конкретна личност, разпознаваема от всички, са на Вожда.

Работниците, спортистите, артистите, извършват всичко със силата на ръцете си, те са важни заради функцията си, заради това, което правят, а не заради това, което са. Само Дучето гледа от висотата на своето Foro Musolini – 1925 г. – скулптура от Адолфо Уилд (Adolfo Wildt), пресъздаваща суровото лице на Бенито Мусолини. Профилът му пък е представен като безкраен, вглед от всички страни, подобно този на бог, според скулптурата на Ренато Бертели (Renato Berteli) Continuous Profile of Mussolini, 1933. Скулптурата на Ернесто Михалес (Thayath – Ernesto Michahelles) – Duce with Milestone, 1929 г., също е с лика на Дучето, напобояващ римски император.

В този период с цел да се изобразят героите, художниците въвеждат един вид магичен реализъм според Силвър (Silver, 2011: 27) – обикновените работници са в центъра, те са надарени със свръхсилни и големи ръце, способни да променят света, да го построят наново от руините на войната. Примери за това са: Ив Аликс (Yves Alix) и неговият „Жътвар“ (*The Harvest Master*), Лео Бройер (Leo Breuer) и „Въглищар“ (*The Coal Man*). Работниците се превръщат в инструменти, работата на ръцете им е водещо тяхно качество, достойно да бъде нарисувано и увековечено, защото благодарение на тяхната телесна здравина ще се роди здраво бъдеще. За някои от художниците те дори не са хора, а машини, до степен на сливането им в едно цяло с фабриката, сечивото и инструмента. Франц Вилхелм Зайверт (Franz Wilhelm Seiwert) и неговите „Четирима мъже пред фабриката“ (*Vier Männer vor Fabrik*) и Фернан Леже (Fernand Leger) са пример за художници, завладени от телата машини. Леже е особено вдъхновен от хората машини. След като го раняват през Първата световна война, той е силно впечатлен от военните машини и започва своя „механичен период“, дори прави експериментален филм „Механичният балет“ („Le ballet mécanique“). В картината си „Жена, гържача ваза“ (*Femme tenant un vase*) адаптира и естетизира машината с цел да създаде популярна артформа, която да вдъхнови съвременния живот. Тази жена е и съпруга на Леже. Той изобразява дори своята жена като машина – гърдите ѝ са перфектно кръгли, гюлета, ръцете ѝ са част от гържания предмет, пола ѝ е поточна линия.

Новото, следвоенно време има нужда от машини, не от хора. Хората са грешни и жестоки, това се показва по време на войната, редно е те да бъдат дисциплинирани, върнати към основната си функция – производството, те следва да са машини. Това ни казва изкуството от този период.

Философски погледнато, този подход към човека не е нов. Още през XVIII в. френският материалист Жулиен Офре дьо Ламетри в книгата си „Човекът машина“ (La Mettrie, 1981) описва човека като перфектна машина, действаща като „часовников механизъм“. Тази машина не е уникална, тя е като всички останали хора машини. Според представителите на Франкфуртската школа именно този подход към човека, вдъхновил цялото Просвещение, довежда до деперсонализирането и математизирането на човека, превръщането му в производително действие и това води до ужасите на световните войни през Модерността. Проблемът обаче не е в човека, а в отношението на човека към човека (Angelova-Igova & Dikova, 2016).

Новият човек

Идеята за „Новия човек“ се ражда в Италия през 1922 г. След марша на Бенито Мусолини фашистите обявяват нов старт за Италия. Новият човек следва да въплъщава „мъжките“ качества: „Това е въпрос за чест – да се защитят войнствените традиции на нашата раса. Да променим представите за италианския мъж като хранец се с паста, свирец на мандолина музикант, във войн – истински мъж“ (Silver, 2011: 29). Тогаваше се създава фашистка култура, обърната към римския класицизъм. За разлика от немския нацизъм фашизмът в Италия има нужда да започне наново. Затова 1922 г. се превръща в година първа. Италианецът от тук нататък ще е преди всичко мъж, боец, спортист, който ще въплъщава „здравата мъжка сила“.

През 1933 г. Марилуизе Флайсер – един от идеолозите на фашисткия режим, пита: „Кои са хората, които смятате за представители на съвременна Италия? Изтъкват се имената на атлетите. Тези фигури ни карат да повярваме, че сме

извън хаоса на войната, че сме си върнали мира и сигурността. Телата трябва да се възпитат да се представят „по-големи“ и по-здрав. Такова следва да е и италианското изкуство, да подчертава човешките телесни качества. Колкото сме по-твърди към себе си, колкото по-здрав и големи са телата ни, толкова сме по-способни да надвишем враговете“ (Silver, 2011: 30).

Вследствие на това след 1933 г. здравите тела заемат центъра на визуалните изкуства. Артистите, цирковите акробати и спортистите се превръщат в ключови фигури на модерния спектакъл. Това е видно при Антонио Дохи (Antonio Donghi) и картината му от 1927 – „Цирк“ (Circo equestre), при Валори Пластичи (Valori Plastici) „Мостът“ (The Bridge), скулптурите на Лоренцо Лорензети, и по специално неговото „Гмуркащо се момче“ (Ragazzo che si tuffa, 1931).

Фриц Вилдунг (Fritz Wildung) – главният секретар на министерство на хигиената на Ваймарската република, изтъква, че хигиената и упражненията са ключ към регенерирането. Спортът, като средство за въздействие, може да се превърне в мощно оръжие на нашите идеи и да приобщи маси, глухи за нашите интелектуални оръжия (Silver, 2011). Здравото тяло се превръща в гарант за автентичност, то е в противовес на крехкия, слаб интелектуалец, обвързан с буржоазните ценности.

Особено интересен анализатор от този период е Волфганг Грайсер (Wolfgang Graefer), роден в Швейцария. Той защитава докторат в Берлинския университет върху творчеството на Йохан Себастиан Бах. Виждайки ужасите на нацизма, на двайсет и две се самоубива, след като в книгата си *Body Sense: Gymnastics, Dance, Sport*, 1927, пише:

„Нещо ново, може да се нарече течение, мода, страст, ново чувство за живота, това е една реалност, която залива, преследва, реформира и влияе на милиони хора... телесната култура, гимнастиката, танцът, новата осезаемост, новата физикалност, връщането към идеалите на Античността, спортът, игран във всичките си модификации – нудизъм, култ към здравословния начин на живот, към физическо възпитание, упражненията за синхрон и безкрайните физически активности са навсякъде. Откъде идва това?! От Първата световна война. Тя отвори непреодолима яма между преди и след, постави граница между минало и настояще. Жертвите на войната създадоха нуждата от нов живот, нова идентификация на следвоенната популация. Болшевизмът, фашизмът, спортът, телесната култура и новите обективности са взаимосвързани“ (Silver, 2011: 44).

Думите на Грайсер посочват новото значение на тялото машина да внушава сигурност, здравина, нужда от идентификация. Тялото на спортиста се превръща в пропаганден инструмент, то се инструментализира, неговата функция е да печели медали и така да покаже, от една страна, превъзходството на своята нация, а от друга, като ролеви модел да служи за идентификация на хората, които трябва да са здрави, да са във форма, да се излекуват от Войната, но и да се подготвят за следващата.

За пръв път този тип култ към тялото се забелязва в Италия, където той е дори официално прокламиран и подпомаган на държавно ниво. Сам Мусолини влиза в ролята на модел и позира на артистите – Foro Mussolini (Foro Italico), дава се за пример, той и неговата политика ще превърнат Италия отново в империя. Особено характерни са произведенията на Де Кирико, за когото и до днес се спори дали е бил истински привърженик на фашизма, или просто се е възползвал от държавните блага. Той възвръща римските форми. Според критика от 30-те години на XX в. и по-късно привърженик на режима на Виши във Франция – Валдемар Георг, „Гладиаторите“ на Де Кирико са интересни, но неподходящи за фашистката пропаганда. Георг смята, че те приличат на актьори, играещи роля, и мислите им са насочени другаде. Сирони, груг идеолог на фашисткия режим, настоява, че древногръцкият мит е изключително подходящ за нацистката пропаганда.

Пълния текст четете в сп. „Философия“, кн. 3

Зелето – добро или лошо?

*Откъс от „Концепт „капуста“/„зеле“
в руской и болгарской лингвокултурах“*

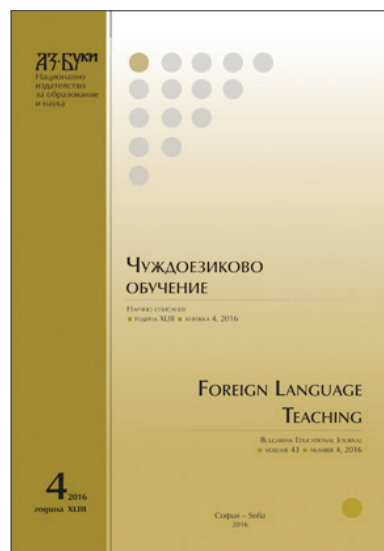
Ирина Манова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Целью нашей статьи является сравнение между концептом «капуста» в русской лингвокультуре и концептом «зеле» в болгарской в синхронном срезе, однако, как известно, культура имеет кумулятивную функцию и содержит и более старые элементы. Работа написана в русле лингвокультурологии – сравнительно молодой дисциплины, возникшей наряду со многими другими интегральными дисциплинами при смене системно-структурной парадигмы антропологической. Несмотря на свой „юный“ возраст, лингвокультурология определила объект, предмет своего исследования, базовые понятия и термины, методы исследования, отмежевалась от других «сдвоенных» дисциплин. Лингвокультурология развивается, главным образом, в России и на постсоветском пространстве. В Москве сложилось 4 лингвокультурологические школы. Успешно работают и лингвокультурологи в Санкт-Петербурге, Волгограде, Туле, Воронеже и других городах.

После основополагающих работ М.К. Голованцевской «Ментальность в зеркале языка. Некоторые мировоззренческие концепты русских и французов» и В.А. Масловой «Введение в лингвокультурологию» и «Лингвокультурология»,

Заглавието е на редакцията

www.foreignlanguages.azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д-р Димитър Веселинов
E-mail: d_vesselinov@yahoo.fr

Редактор

Николай Кънчев
0888 81 56 45

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: foreignlanguages@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Чуждоезиково обучение“, кн. 4/2016:

ИНТЕРВЮ

Важно съзнатъ, что ты не всегда прав – интервю почетного доктора Болгарской академии наук, академика Л.А.Вербицкой / Николай Кънчев

ПРИЛОЖНА ЛИНГВИСТИКА

Le dialogue pédagogique en tant qu'outil de la médiation cognitive en classe de langue. Cas des élèves en difficulté d'apprentissage / Jolanta Sujęcka-Zajac

МЕТОДИКА

No compre sin ton ni son (или „Не купувайте безразборно“) / Галина Хитрова

ЕЗИК И КУЛТУРА

Концепт „капуста“/„зеле“ в русской и болгарской лингвокультурах / *Ирина Манова*

ХРОНИКА

Десет години Институт „Конфуций“ към Софийския университет „Св. Климент Охридски“ / *Димитър Веселинов, Божидара Дончева*

РЕЦЕНЗИИ И АНОТАЦИИ

Философско осмисляне на европейската идентичност / *Валентина Драмалиева*

VIII МЕЖДУНАРОДНАЯ
КВАЛИФИКАЦИОННАЯ
ШКОЛА «СОВРЕМЕННЫЕ
ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ
ТЕХНОЛОГИИ В ОБУЧЕНИИ
РУССКОМУ ЯЗЫКУ КАК
ИНОСТРАННОМУ»

Программа и приветствие

Иновации в методической подготовке молодых русистов / *Галина Шамоница*

Продуктивные инновационные технологии в обучении русскому языку как иностранному / *Леонид Московкин*

Поликультурное образование и межкультурный тренинг – аспекты теории и практики / *Надя Чернева*

Русский язык в современном мире / *Валерий Ефремов*

Иновационная подготовка будущих учителей русского языка: игра «Пишем учебник» / *Леонид Московкин*

Новые типы словарей как источники лингвокультурологической информации /

Сетевые инструменты преподавателя РКИ / *Денис Букин*

С песней весело шагаться... (песенная технология как форма изучения РКИ) / *Денис Букин*

По-русски: в диалоге культур / *Надя Чернева*

Гендерные стереотипы в Почему мы так говорим? (краткий экскурс в историю фразеологии) / *Денис Букин*

Мифы о русском языке, или о формах наивной лингвистики в интернете / *Валерий Ефремов*

появилось большое количество сопоставительных работ, как, например, работы Ж. Багана, Я.Ю. Кривец, Е.Э. Бариловой, К. Поповой, Ст. Георгиевой и ряда других.

Употребление термина «концепт» и словосочетания «лингвокультурный подход» стало „модным“. Их используют в синтаксических исследованиях, в работах по теории перевода, в журналистике, в методике преподавания иностранных языков и т.д. Несмотря на пестроту мнений относительно содержания термина «концепт», он завоевал себе прочное место в лингвокультурологии, лингвоконцептологии и когнитивной лингвистике. Вслед за С.Г. Воркачевым под **концептом** будем понимать «...концепт это единица коллективного знания/сознания (отправляющая к высшим духовным ценностям), имеющая языковое выражение о отмеченная этнокультурной спецификой.» (Vorkachev, 2013: 75).

В Болгарии в теоретическом плане проблема сопоставительной лингвокультурологии впервые была поставлена П. Филковой, В. Аврамова ввела термин «аккумулятор» и описала „ключевые“ болгарские концепты, Ил. Влаговой был рассмотрен перевод как диалог культур. Однако исследования, которые вышли в свет, в основном были сделаны только на болгарском (Ив. Павлов, М. Витанова, М. Кутанова, М. Божилова), русском (В. Манчев, И. Чонгарова, И. Георгиева, Е. Стоянова и др.), или турецком материале (Т.Чалькова, С.Петрова). Исключением являются несколько работ, предметом анализа которых стали некоторые концепты, фразеологизмы, а также пословицы, поговорки, устойчивые сравнения и культурные коннотации в обоих языках (Ст. Георгиева, В. Занглигер, К. Попова, А. Баранова, И. Панчев и др.). Сопоставительными исследованиями на материале балканских языков и русско-польскими в указанной области занимаются А.Петрова, Сн.Карагьозова.

В методическом плане в Болгарии занимались вопросами лингвокультурологии К. Димчев, Р. Сыбева, И. Бирова, А. Маврова и др. Сопоставлением концептуального поля «фрукты» в русской и болгарской лингвокультурах занимается автор этой статьи.

Мы придерживаемся взгляда, что для того, чтобы описать национальную языковую картину мира, следует изучать всю концептосферу языка. Наиболее исследованными являются так называемые „ключевые“ слова национальных картин мира, аксиологические концепты, отражающие этические, социальные, эмоциональные и другие категории. Интерес исследователей направлен и на другие концепты, такие, например, как «еда». Еда представляет собой необходимое условие для

существования всего живого на земле, в том числе и человека, следовательно, еда является высшей ценностью. Кроме того, еда представляет собой важную этносоставляющую. Изучение этого концепта может найти практическое применение в методике «как теории и технологии иноязычного образования» (Е.И.Пассов), в теории и практике перевода, а также в лексикографии. Мы придерживаемся мнения, что национально-маркированные явления обретают статус таковых только в процессе сравнения с другой лингвокультурой.

В настоящем докладе предпринята попытка пролить свет на концепт «капуста» в русской лингвокультуре и концепт «зеле» в болгарской. Выбор этого концепта не случаен. В словаре «Россия. Большой лингвистический словарь» есть словарная статья **капуста и капустник**. В словаре «Славянские древности: этнолингвистический словарь» также есть статья **капуста**. В БЯ концепт «капуста» не являлся объектом анализа. Первым шагом по пути сопоставления мы считаем анализ лексико-семантических вариантов лексических единиц **капуста** и **зеле** в качестве основных репрезентантов концептов.

Капуста – 1. Огородное растение сем. крестоцветных. 2. Место, где растет капуста. 3. Листья этого растения, которые употребляем в пищу. 4. Название блюда из капусты. 5. *Собир.* Много кочанов капусты. 6. *Жарг.* В компьютерном жаргоне **капуста, мортыква, пельмен, букашка, собачка** означают знак @. В болгарском языке **кльомба, маймунско а.** 7. *Жарг.* Капуста – деньги, доллары, мелко нарезанные головки мака, *презрительно* о девушке, *одобр.* о симпатичной девушке. Фразеологизмы в жаргоне – *быть при капусте* в знач. «иметь деньги», *окучивать капусту* в знач. «зарабатывать деньги», *стричь/рубить капусту* – «зарабатывать много денег», *белокочанная к.* в значении «рубль», *цветная к.* в зн. «иностранная валюта» (см. **фиг. 1**), *рубленая к.* в зн. «деньги, добытые нечестным путем». В болгарском жаргоне доллары называют **гуцери (ящерицы)**, а деньги вообще – **мангузи**. 8. В речи курсантов–металлическая фурнитура на козырьке фуражки; любая металлическая фурнитура обмундирования. 9. *Устар.* Прозвище Капуста наряду с Хрен, Борщ (в значении ботва), Чеснок и др.

Составные наименования: Заячья капуста. Морская капуста. Цветная капуста – (болг. карфиол).

Зеле₁ – 1. Одно-, двух- или многолетний овощ, растущий в огороде, сворачивающийся в вилки. 2. Место, где он растет. 3. Зеленые и фиолетовые листья этого овоща, употребляемые как еда. 4. Блюдо из капусты. 5. *Собир.* Много кочанов капусты. 6. *Диал.* Лиственные овощи, например, щавель, лебеда и др.

Зеле₂ – Слово, произносимое фотографом, чтобы люди, которых он снимает, улыбнулись¹. Такое слово или значение не зафиксировано в «Словаре болгарского языка», издаваемом Институтом болгарского языка им. Л.Андрейчина.

Составные наименования: Брюкселско зеле. Главесто зеле. Дългометличесто зеле. Кърдаво зеле. Листно зеле. Морско зеле. Пиринско (йорданово) зеле. Цветно зеле.

Прямое номинативное значение слова **зеле** шире значения слова **капуста**, но метонимические значения совпадают. Современной русской языковой личностью **капуста** не воспринимается как заимствованное слово, хотя М.Фасмер считает, что оно заимствовано из латыни через посредство немецкого. Болгарское **зеле** по происхождению восходит к старославянскому *ѡѣр*, означавшему и «кочан капусты», «щавель» и др. Отголоском этого в русском языке является **зеле** в значении «жидкость, имеющая магическое действие» (см. **фиг. 2**).

Метафорическое употребление **капуста** в значениях «деньги», «доллары», «девушка», прозвище «Капуста», «металлическая фурнитура на козырьке фуражки» не имеют аналогов в болгарском языке. **Зеле**, произносимое фотографом, также является национально-маркированным.

Вторым этапом нашей работы будет представление словообразовательной активности слов **капуста** и **зеле**. В болгарском языке налицо большое словообразовательное гнездо, в которое входит слово **зеле** (10 единиц).

Зелев и *диал.* зéлен – 1. Принадлежащий капусте – лист, разсад, кочан, семена, шума. 2. Приготовленный из листьев капусты – сарми, супа, сок, чорба, туршия. 3. Засаженный капустой – градина, леха, растения. 4. Предназначенный для приготовления квашеной капусты – каца.

Зелник – традиционный болгарский пирог с начинкой из лука-порея, капусты, шпината, листьев свеклы, лебеды или другой зелени.

Зелка – 1. Кочан капусты. 2. *Жарг.* Голова. 3. *Перен. Устар.* Голова турка с чалмой. 4. *Перен.* Зелки – о немцах, которые едят много квашеной капусты.

Зелка – в болг. жарг. *като ритана зелка съм в главата* (много съм рошав, несресан). В русском языке этому соответствует *лохматый, растрепанный, непричесанный*. Такое значение фразеологизма является синтаксически связанным.

Зелче, зелице и зелчица – *диал. уменьш.* от зелка.

Существование нескольких уменьшительных существительных от зеле, доказывает положительное, ценностное отношение болгар к этому овощу.

Зеляр, зелярка – *диал. устар.* Тот, кто выращивает и продает капусту.

Зелник – 1. Традиционный болгарский пирог, приготовленный из тоненько раскатанных листьев теста с начинкой из лука-порея, капусты, шпината и др. 2. *Перен. Разг.* О разорванной книге, записной книжке. Говорят еще **мекица, баница, халваджийски / бакалски тефтер**. Метафора основана на сходстве по форме.

Словообразовательное гнездо, в состав которого входят капуста, следующее (всего 9 единиц):

Капустка – *уменьш.* форма к капуста.

Капустник – пирог с капустой.

Капустница – белая дневная бабочка, гусеницы которой поедают листья капусты.

Капустный – червь, клон, моль; рассада, поле, грядка; лист, растения; капустные запеканка, шницель, котлеты (приготовленные из капусты); праздник, угощение.

Капустник₂ – юмористическое представление, выражающее отношение к актуальным событиям. Такие представления восходят к древним русским капустникам после сбора урожая капусты (**см. фиг. 3**), когда соседи, родственники собирались вместе, чтобы заготовить капусту на зиму и там веселились, шутили. Имеет отношение и к русскому театру с XIX в., когда на квартире какого-нибудь актера устраивали вечер с песнями, шутками и пирогом с капустой. К.С. Станиславский пишет о платных капустниках во МХАТ-е в своей книге «Моя жизнь в искусстве». И.А.Бунин описывает такой капустник в рассказе «Чистый понеделник».

Капустник – тот, кто любит капусту.

Капустоуборочный – комбайн для уборки урожая капусты.

Скапустился – вм. умереть погибнуть. *Эвфим. Прост.* Употребляется вместо скапуститься со значением „погибнуть, умереть“.

Кочан/вилок капусты. (болг. зелка). Болгарское **кочан** переводится на русский язык **кочерыжка**. Это так называемые „ложные грузья“ переводчика. Русское **кочан** употребляется и о человеке с большой гоовой.

В *школьном жаргоне* **кочерыжка** употребляется в составе фразеологизма *грызть кочерыжку / гранит науки* со значением *учиться в школе, изучать ч-л*. В болгарском языке – *залягам над учебниците. Голова садовая* является синонимом к кочан капусты и значит ‘несообразительный, неловкий человек’.

Среди антропонимических названий в русском языке отметим фамилии – Капустин, Капустников, Капустянская, но в болгарском языке нет феноменов подобного рода.

В обоих славянских языках наблюдаем большую словообразовательную активность слов **капуста** и **зеле**. Для болгарской языковой личности необычным являются 3 омонима **капустник**, а для русской – **зелник**. Все эти слова представляют

собой **реалии** с точки зрения лингвострановедения и **лакуны** с точки зрения этнолингвистики.

Теперь перейдем к лексической и семантической сочетаемости анализируемых выше лексических единиц.

В русском и болгарском языках наблюдается сходства в сочетаемости: отмечаются разные этапы развития капусты, особенности выращивания, виды, цвет, предназначение, способы приготовления и заготавливания впрок и др. Однако есть и расхождения. Заслуживают внимания русские сочетания *капуста с клюквой, капуста капустой, подмороженная, мерзлая, а также гнилая, тухлая капуста*.

В болгарском языке интересным для русской языковой личности является **зелето втасва** (капуста подходит – как о тесте), *сок от зеле (зелева чорба), кочан² зеле*.

Даже в тех случаях, когда есть одинаковая сочетаемость, различие может быть на уровне частотности употребления – *морская капуста* более частотно в русском языке.

Далее предметом анализа являются устойчивые сравнения, фразеологизмы, а также пословицы и поговорки. В русской лингвокультуре это:

Устойчивые сравнения:

Рубить, изрубить, крошить, искрошить как / словно / точно капусту – в мелкие кусочки о чел., о людях. 1. Победить кого-н. *Да направя някого на пихтия, да го смеля на кайма*. 2. Отрубить кому-н. голову саблей, шашкой. *Главите им хвърчаха като зелки. Головы полетели как капуста*.

Одеваться/укутанный как капуста – Шутл. Болг. – *навлечен като зелка*. Употребляется в русском языке о человеке, одетом слишком тепло в не очень холодную погоду, а в болгарском – когда много одежды на ком-л. и виден каждый слой одежды.

Как капуста – 1. Нар. Ирон. О глуповатом и простоватом человеке. 2. Нар. Ирон. Наивный *как капуста* – о крайне наивном человеке (болг. *наивен като дете*).

Итак, рассмотрев устойчивые сравнения и фразеологизмы, перейдем к русским пословицам и поговоркам. Мы обнаружили 41 единицу. Отметим несколько в качестве доказательства их существования:

Хлеб да капуста лихого не попустят.

Доверить козлу капусту.

Щи капустую пригожи, а солью укусны.

Пропал как капустный червь.

Паремии говорят о том, что капуста простая еда, но без нее никак не обойтись. Следует отметить и наблюдения наших предков, связанные с лечебными свойствами этого овоща.

Приведем некоторые паремии (всего мы нашли 15 единиц) с компонентом **щи**:

Профессор кислых щей – болг. *пишман професор*.

Щи всему голова.

Щи да каша – пища наша.

Щи, но от чистого сердца.

И мы не лаптем щи хлебаем. – Не сме вчерашни.

В болгарском языке известны следующие устойчивые единицы с компонентом **зеле, зелка, зелев** (всего 11):

Разнежвам се като вол в зеле – жарг. много се разнежвам.

Бия някого на чужда биволица в зеле – жестоко избить кого-н.

Чеп за зеле не става от него – о человеке, который не можем справиться даже с

(Точа се) *като зелева чорба* – медленно тащиться, сдвигаться.

Като зелка в главата.

Устойчивое сравнение *смея се като зелка/тиква/ряпа*.

Сарми – свивам на някого сармите (приструнить кого-н., поставить кого-н. на место), голи сарми (сарми – голубцы).

Существует большое количество (9) болгарских паремий с компонентом **зелник**:

Правя се на (самоковски) зелник – прикидываюсь, что ничего не понимаю.

И майка знай зелник да прави, ама ако има мас/масло и брашно.

Не е луг, който изяда зелника, а който му го дава.

Фразеологическая активность устойчивых выражений с **капуста** и **зеле** и родственными им словами доказывает широкую распространенность этого овоща и блюд из него в традиционном быту обеих стран.

В словаре «Славянские древности» упомянуто поверье, что детей находят в капусте (см. **фиг. 3**): „Детей находят в К. (в.-полес., волын.), под листом К. (енис.); их приносят зайчик и сажает на грядке“ (Толстой, 1995: 461). На детский вопрос откуда берутся дети по-русски отвечают: «Тебя нашли в капусте, тебя аист принес, тебя купили в магазине» . Можно выдвинуть предположение, что в старину такое же поверье было и у болгар, потому что у П. Р.Славейкова, поэта эпохи болгарского Возрождения и первого болгарского лексикографа, читаем: „Секо зеле и дете“.

В традиционном русском быту существовали хороводные-игровые песни: «Сею, вею я капустыньку», «Мы капустушку пололи, приговаривали».

В присущем только русскому фольклору жанру частушки есть и такие, в состав конорых входят **капуста**, **щи**: «От любви сердце пышет: / щи кипят, она не слышит».

В детском фольклоре есть несколько гразнилок с **капуста**, например: „Верка – перка, колбаса, на веревочке оса, кислая капуста, съела муху – вкусно“ (Belyanin & Butenko, 1994: 29).

В детских садах в России делают пальчиковую гимнастику:

Мы капусту рубим – рубим, Мы капусту солим – солим,

Мы капусту трем – трем, Мы капусту жем – жем.

Пълния текст четете в сп. „Чуждоезиково обучение“, кн. 4

Как се изгражда математическа хипотеза

*Откъс от „Хипотезата в обучението
по математика“*

**Румяна Маврова,
Пенка Рангелова,
Елена Тодорова**

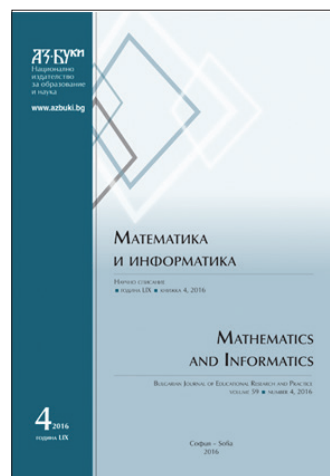
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Въведение. На съвременния етап на развитие на обществото се изисква учениците да имат по-задълбочени знания по различни науки. Но в училище не е възможно те да получат всички онези знания, които ще им бъдат необходими в живота. Това налага при обучението им да ги запознаем с различни методи за придобиване на знания. С усвояването на тези методи ученикът ще се приучи сам да придобива нови знания, сам да открива, обобщава, решава и прилага знания, свързани с конкретен проблем.

Един от пътищата за достигане до нови знания е използването на хипотезата. В редица публикации (Vilkeev, 1967), (Nikolov & Mavrova, 1993), (Penev, 1976) и др. през различни периоди от време се обръща внимание на хипотезата в обучението, тъй като тя е постоянен спътник и в живота на хората при тяхната трудова дейност. Затова тя трябва да заеме подобаващо място при обучението в нашето училище.

В (Milev, Bratanov & Nikolov, 1970) се посочва, че гумата хипотеза има гръцки произход (hypothesis) и е „научнообосновно предположение, което обосновава някакво явление и трябва да се провери чрез доказателства, за да стане научна теория или научен закон“. Пак в този източник поясняват, че хипотезата е предположение, вероятност, догадка.

Заглавието е на редакцията

www.mathinfo.azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д.п.н. Сава Гроздев

E-mail: sava.grozdev@gmail.com

Редактор

Николай Кънчев

0888 81 56 45

Сътрудник Живка Бакалова

0878 65 26 76

Тел.: 02/425 04 70

02/425 04 71

E-mail: mathinfo@azbuki.bg

**Съдържание
на сп. „Математика
и информатика“,
кн. 4/2016:**

**НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИ
СТАТИИ**

Обобщение на теоремата на Дроз-Фарни, определено от описано конично сечение / Сава Гроздев, Веселин Ненков

Активно, участващо наблюдение – тип интервю / Христо Христов, Христо Крушков

**ОБРАЗОВАТЕЛНИ
ТЕХНОЛОГИИ**

Хипотезата в обучението по математика / Румяна Маврова, Пенка Рангелова, Елена Тодорова

Comparative Analysis of the Students' Scores in Solving Constructive Tasks when Geometry is Studied in a Standard Way and with the Use of Complex Numbers / *Katerina Anevska, Risto Malceski, Metodi Glavche*

Практическа задача от тип PISA, изследвана с помощта на софтуер за общо приложение / *Сава Гроздев, Десислава Георгиева*

От структурно към обектоориентирано програмиране / *Христо Крушков*

Компютърните игри в обучението по математика – предизвикателства и възможности / *Мая Стоянова, Даниела Дурева-Тупарова, Костадин Самарджиев*

КОНКУРСНИ ЗАДАЧИ

Конкурсни задачи на броя

Решения на задачите от брой 5, 2015

Можем да отбележим, че хипотезата се явява логическа връзка между старите и новите факти, но не просто ги свързва, а е насочена към тяхното обяснение.

Метода на познание, свързан с издигането и проверката на хипотези, някои автори (Milev, Bratanov & Nikolov, 1970) наричат „метод на хипотезите“.

Ще отбележим, че всяка хипотеза има характер на относителна истина, т.е. представлява приблизително вярно обяснение (Penev, 1976).

В настоящата работа ще споделим опита си по използването на хипотезите в обучението по математика. Ще посочим и методите на познание, които спомагат за издигането на хипотезите.

Изграждане на хипотеза чрез използване на аналогия

Ще отбележим, че при изграждането на хипотезите много важна роля играе аналогията. Редица автори (Nikolov & Mavrova, 1993), (Роја, 1970), (Portev & Nikolov, 1987) и др. са писали за аналогията.

Един от водещите автори – Д. Поѝа, подчертава, че „когато разглеждаме аналогията, стъпваме на по-хлъзгава площ“ (Роја, 1970). Той посочва, че „аналогията е вид подобие“ и подчертава, че „тя е подобие на определено и на концептуално ниво“. Д. Поѝа се опитва да изясни това понятие „по-неточно“, както той казва, и уточнява: „Същественото различие между аналогията и другите видове сходство се крие, както ми се струва, в намеренията на мислещия. Сходните обекти се съгласуват един с друг в известно отношение“. Ще отбележим, че Д. Поѝа (Роја, 1970) счита, че „две системи са аналогични, ако те се съгласуват по ясно определени съотношения на своите съответни части“.

Така че аналогията се разглежда като отношение (връзка, релация) между два обекта. В този аспект аналогията е изяснена от Ю. А. Шрейдер (Shreyder, 1971).

Аналогията се разглежда и като умозаключение, при което от сходството на два обекта по отношение на някои техни свойства се прави извод за сходството им по отношение и на други свойства. По този начин се получават нови твърдения за единия от сходните обекти, като се използват знания за другия. В този аспект аналогията се разглежда от А. И. Уемов (Уемов, 1977). Новите твърдения, получени по аналогия, са само вероятни и подлежат на обосноваване, тъй като методът не се основава на правила за извод.

При използването на аналогията обучението по математика се организира така, че да се формира у учениците ориентировъчна основа, чиито ориентири са представени в обобщен вид, характерен за редица явления.

При прилагане на аналогията за разкриване на нови твърдения бе използвано следното предписание от алгоритмичен тип (Mavrova, 1978).

„1. Установяване на сходство:

а) разкриване на общото в определенията или свойствата на двете понятия чрез анализиране и сравняване;

б) посочване как едното определение или свойство може да се получи от другото.

2. Разкриване на аналогични свойства.“

Това предписание допринася за насочване мисловната дейност на учениците.

Казаното по-горе ще илюстрираме с разглеждането на следните примери.

При изучаване на темата „Геометрична прогресия“ може да се установи сходство между геометрична прогресия и аритметична прогресия, като се анализират и сравнят определенията на двете понятия.

Определение 1. Аритметична прогресия е числова редица, на която всеки член след първия се получава, като към предходния се прибави едно и също число (Paskalev & Paskaleva, 2001).

Определение 2. Геометрична прогресия е числова редица, на която всеки член след първия се получава, като предходен член се умножи с едно и също число (Paskalev & Paskaleva, 2001).

На учениците се поставя задачата:

1. Да разкрият общото в определенията.

2. Да посочат как определението за геометрична прогресия се получава от определението за аритметична прогресия.

След анализиране и сравнение на двете определения се установява:

1. Двете определения са сходни. Всяко от тях може да бъде получено от следната обща структура: „Дадена числова редица наричаме прогресия, ако всеки член след първия се получава от предходния чрез извършване на дадена операция с едно и също число“.

2. Определението за геометрична прогресия може да се получи от определението за аритметична прогресия чрез заместване на термина „прибавям“ с термина „умножавам“, т.е. заместваем сбор с произведение.

Учениците са изучили свойствата на аритметична прогресия, а именно (Paskalev & Paskaleva, 2001):

Свойство 1. Една числова редица $a_1, a_2, a_3, \dots, a_{i-1}, a, a_{i+1}$ е аритметична прогресия тогава и само тогава, когато за всяко $n \geq 2$ е изпълнено $a_n = \frac{a_{n-1} + a_{n+1}}{2}$.

Свойство 2. Във всяка крайна аритметична прогресия $a_1, a_2, a_3, \dots, a_{n-2}, a_{n-1}, a_n$ сборът на два члена, равноотдалечени от крайните ѝ членове, е равен на сбора на двата крайни члена, т.е. $a_1 + a_n = a_2 + a_{n-1} = a_3 + a_{n-2} = \dots$

На учениците се задава за самостоятелна работа да разкрият и формулират твърдения за геометрична прогресия, които са аналогични на посочените по-горе свойства.

Така учениците, заменяйки сбора с произведение, получават **свойство 1** и **свойство 2** (Paskalev & Paskaleva, 2001) на геометрична прогресия. Изказаните **свойства 1** и **2** трябва да се докажат. Проблемът за доказателството на хипотезата е свързан и със съвременното методологическо изискване за издигане на множество хипотези. „Изследванията на процеса на познание показват, че когато се използва само една хипотеза, изследователят налага несъзнателно за самия себе си начина на своята работа и фактите така, че да ги пригоди към хипотезата. Когато хипотезите са много, проверката им става обективна“ (Nikolov & Mavrova, 1993).

Най-голямо е приложението на аналогията в училище при изучаване на стереометрията.

Д. Поля в (Shreyder, 1971) пише: „Триъгълникът в равнината е аналогичен на тетраедър в пространството. В равнината две прави линии не могат да заграждат крайна фигура, но три могат да заграждат триъгълник. В пространството три равнини не могат да заграждат крайна фигура, но четири могат да заграждат тетраедър. Отношението на триъгълника към равнината е същото, както това на тетраедъра към пространството доколкото триъгълник и тетраедър са ограничени от минималния брой прости гранични елементи. Оттук и аналогията“.

Имайки предвид казаното по-горе, може да се установи сходство между паралелепипеда и успоредника на генетична основа, а именно успоредникът е образуван от пресичането на най-малък брой двойки успоредни прави, а паралелепипедът – от най-малък брой двойки успоредни равнини. Ще посочим и други нови твърдения, които могат да се получат по самостоятелен път по аналогия от познатите им свойства на равнинни фигури.

Например: сходство може да се установи между успоредността на две прави в равнината, от една страна, и успоредността на две прави и равнина или на две равнини в пространството от друга страна; ъгъл, определен от две прави в равнината, и ъгъл, определен от две равнини в пространството; между окръжност в равнината и сфера в пространството и др. Получените твърдения в пространството имат хипотетичен характер и те трябва да се докажат.

Например: разглеждайки успоредник и паралелепипед от твърденията за успоредник, като:

1. Противоположните страни в успоредника са успоредни и равни отсечки.
2. Диагоналите на успоредника се пресичат в една точка и се разполовяват от нея.

Можем да издигнем хипотезите, отнасящи се за стереометричната фигура, а именно:

- 1'. Противоположните стени на паралелепипеда са успоредни и еднакви многоъгълници.
- 2'. Диагоналите на паралелепипеда се пресичат в една точка и се разполовяват от нея.

Издигнатите хипотези на базата на аналогията могат да бъдат както верни, така и неверни твърдения. На това трябва да се обърне внимание на учениците.

Освен при получаване на нови знания по аналогия могат да се разгледат с учениците и аналогични задачи.

Например:

1. Ако числата a и b са положителни, то $a + b \geq 2\sqrt{ab}$.

- 1'. Ако числата a, b, c са положителни, то $a + b + c \geq 3\sqrt[3]{abc}$.

2. От всички правоъгълници с даден диагонал най-голямо лице има квадратът.

- 2'. От всички правоъгълни паралелепипеди с даден диагонал най-голям обем има кубът.

3. Да се докаже, че за всеки триъгълник е в сила равенството $\frac{1}{r} = \frac{1}{h_a} + \frac{1}{h_b} + \frac{1}{h_c}$, където r е радиус на вписаната окръжност в триъгълника, а h_a, h_b, h_c са височините му.

- 3'. Да се докаже, че за всеки тетраедър е в сила равенството $\frac{1}{r} = \frac{1}{h_a} + \frac{1}{h_b} + \frac{1}{h_c} + \frac{1}{h_d}$, където r е радиусът на вписаната сфера в тетраедъра, а h_a, h_b, h_c и h_d са височините му.

4. Ако в правоъгълен $\triangle ABC$ h е дължина на височината, построена през върха на правия ъгъл, то $\frac{1}{h^2} = \frac{1}{a^2} + \frac{1}{b^2}$.

Избрано

4'. Ако в правоъгълен тетраедър $ABCD$ h е дължина на височината, построена през върха на правия тристенен ъгъл, и a, b, c са дължините на взаимно перпендикулярни ръбове, то $\frac{1}{h^2} = \frac{1}{a^2} + \frac{1}{b^2} + \frac{1}{c^2}$.

5. Докажете неравенството $a + b + c \geq \sqrt{ab} + \sqrt{bc} + \sqrt{ca}$, където a, b, c са положителни числа.

5'. Вярно ли е, че $a + b + c + d \geq \sqrt{ab} + \sqrt{bc} + \sqrt{cd} + \sqrt{da}$, където a, b, c, d са положителни числа.

6. За числата a и b е изпълнено неравенството $a + b \leq \sqrt{2(a^2 + b^2)}$.

6'. За числата a, b и c е изпълнено неравенството $a + b + c \leq \sqrt{3(a^2 + b^2 + c^2)}$.

Както споменахме по-горе, получените по аналогия твърдения могат да бъдат както верни, така и неверни. Затова в обучението по математика трябва на учениците да се обръща внимание на допускането на неправилни аналогии.

Например: невярно е твърдението $\frac{a+c}{b+c} = \frac{a}{b}$, получено по „аналогия“ от $\frac{ac}{bc} = \frac{a}{b}$; $a \sin bx = b \sin ax$ по „аналогия“ с $abx = bax$; $\lg(a+b) = \lg a + \lg b$ по „аналогия“ с $a(b+c) = ab + ac$ т.н.

Борбата с тези грешни аналогии може да се осъществи чрез използването на контрапримери, с които се показва неверността на направените изводи.

Например:

$\lg(1000+10) = \lg 1000 + \lg 10$. Ом $\lg(1010) = 3, \dots$ и $\lg 1000 + \lg 10 = 3 + 1 = 4$ стигаме до извода, че $3, \dots = 4$, което отхвърля твърдението, че $\lg(a+b) = \lg a + \lg b$.

Може да се използва също така и обосноваване на извода чрез използване на доказани твърдения, свойства, определения и т.н.

Пълния текст четете в сп. „Математика и информатика“, кн. 4